

NATUURHISTORISCH
MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Hoofredactie: P. H. Schmitz S. J., Ignatius College Valkenburg (L.) Telef. 35. **Mederedacteuren:** te Maastricht: Jos. Cremers, Hertogsingel 10; J. Pagnier, Alex. Battalaan; G. H. Waage, Prof. Roerschstr. 4; te Beek (L): F. J. H. M. Eyck. **Drukkerij** v.h. Cl. Goffin, Nieuwstr. 9, Maastricht. Tel. 45.

Verscheijnt **Vrijdags** voor den eersten Woensdag der maand en wordt den Leden van het **Natuurhistorisch Genootschap in Limburg** gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 3.60 per jaar, afzonderlijke nummers 30 cent. Auteursrecht voorbehouden.

INHOUD: Aankondiging Maand. Vergadering. — Nieuw lid. — Verslag van de vergadering op Woensdag 2 Februari 1927 — Dr. A. J. M. Garjeanne, Voorloopig overzicht der om Venlo gevonden Levermossen. — H. Schmitz S. J. Klassifikation der Phoriden und Gattungsschlüssel (slot). — H. D., Boekbespreking. — Rectificatie.

Maandelijksche Vergadering
op WOENSDAG 2 MAART 1927
in het Natuurhistorisch Museum,
precies om 6 uur.

NIEUWE LEDEN.

Ir. Dresen, Hoofdingenieur der Staatsmijnen,
Schaesberg; J. Beerenborg, in oliën en vetten,
Bassin 9, Maastricht.

**VERSLAG MAAND. VERGADERING
OP WOENSDAG 2 FEBRUARI '27.**

Aanwezig de heeren: Jos. Cremers, L. Keul-
ler, C. Blankevoort, J. Rijk, L. Leysen, P. Bou-
choms, P. Peters, Br. Bernardus, Joh. v. d.
Zwaan, W. de Backer, M. Mommers, Ed. Nijst,
Dr. J. v. d. Meer, F. Eyck, H. Schmitz, L.
Gregoire, F. v. Rummelen, Aug. Kengen, H.
Wijsen, Fr. Welters, P. Vroom en G. Waage.

Na opening van de vergadering door den voorzitter, deelt de heer **Kengen** mede deze week nog een aantal Bonte Kraaien gezien te hebben te Vaals. In de vorige vergadering werd reeds door den heer Mommers op dit verschijnsel gewezen, zulks in verband met de opgave van den heer Hens in z'n Limburgsche Avifauna, dat *Corvus corone cornix* in het Zuid-Limburgsche heuvelland niet of in zeer gering aantal zou overwinteren.

P. Schmitz laat een glazen schaal circuleeren, een z.g. formicarium, hem door de firma Gebr. Ostermann u. Hoff, Berlin SO 33 Am Treptower Park 25/26 onlangs geleverd. Spr. had de beschrijving ervan in het nieuwe tijdschrift „Folia myrmecologica et termitologica” Vol. 1 Nr 1 Oct. 1926 gelezen („Ein neues Formicarium. Mit einer Abbildung, von Dr. Anton Krausse. l.c. p. 13—14). De schaal is cirkelrond en bezit aan den rand een gleuf

voor water of olie, waardoor de mieren belet worden, dit kunstnest te verlaten. Het is dus een gewijzigde „Forelsche Arena”. De zijwanden zijn op een drietal plaatsen doorboord, waardoor de mogelijkheid bestaat om, door middel van glazen buisjes enz. het nest met andere kunstnesten te verbinden. Spr. zal deze schaal als onderdeel aan het voor het Museum bestemde Kunstnest toevoegen.

Na deze mededeeling vertoont de Voorzitter een stuk fossiel hout.

Dit stuk (lang 60 c.M., omvang $\pm$ 65 c.M.) is geschonken door Graaf Marchant et d'Ansembourg, Neuburg, Gulpen, 26. I. '27.

't Werd gevonden vlak bij de hoeve van Neuburg. Kan 't stuk misschien afkomstig zijn uit het Kwartskrijt ter weerszijde der Geuloevers en van Gulpen en Wylré af aan tot nabij Aken?... (Staring Bodem v. Nederl. DIII pag. 338). De vele Kwartskorreltjes, welke in 't fossiel zitten, wijzen o.i. hier wel wat op.

De manier, waarop 't fossiel geconserveerd is, wijst er duidelijk op dat 't niet van verre kan aangevoerd zijn; 't vertoont geen spoor van „gerold” te zijn.

Verder laat de Voorzitter circuleeren een gesteente hem gebracht door een medelid, den heere Wielders, Venlo, die 't vond in de groeve Herfkens-Canoy aldaar.

Spreker meent dat 't Niedermendiger lava-steen is. 't Vrij groote stuk, 'twelk alle kenmerken van Niedermendig vertoont, wat betreft z'n structuur gelijkt, wat z'n uiterlijk aangaat, veel meer op 'n brok sponsachtig leem dan op lava. Dit komt natuurlijk door de kolossale verweering, waaraan 't is blootgesteld geweest.

De Voorzitter deelt verder mede, dat hij zich, nu dra 't voorjaar komt, houdt aanbevolen voor Kikkers en Padden uit Limburg, niet om de beestjes dood te maken en op „sterk water” te zetten. Geen kwestie van!

Hij zou ze graag ontvangen: 1o. omdat er zeer waarschijnlijk in Limburg nog van deze diersoorten huizen, die weinig of niet bekend zijn en 2o. om ze levend in observatie te houden in 't Museum.

't Feit dat, dank de goede zorgen, welke aan de terrarium- en aquariumdieren in 't Museum besteed worden door den heere Edm. Nijst, daaronder beestjes zijn, die bereids meerdere jaren hun gevangenschap met best gevolg doorstonden, ja zelfs thans, gedurende den winter als hun soortgenooten buiten in diepen slaap verkeerden, jolig rondspringen en graag voedsel tot zich nemen, is voor spreker eene geruststelling, dat eventueele commensalen best in 't Museum zullen gewinnen en 't aldaar goed zullen hebben.

Voor biologische waarnemingen zijn ze van 't allergrootste belang.

Binnenkort hoopt spreker in 't Maandblad 'n opstel te wijden aan gewone pad, groene pad, geelbuikpad en landkikker bereids ettelijke jaren in 't Museum gehuisvest.

Bij die gelegenheid zal hij dan ook schrijven over de Moerasschildpad, welke hij al sinds 1911, een paling sinds 1912 en 'n axolotl sinds 1913, nog altijd in observatie heeft in 't Museum.

Dergelijke dieren, mits goed verzorgd, kunnen heel lang in leven blijven.

De heer **Keuller** deelt mede, dat hij destijds bij een reparatie aan een brug te Gulpen-Wijlré, vuursteen gevonden heeft, die totaal verweerd was. Het leken witte stukjes, die bij doorbreken stukjes vuursteen bevatten. 't Was een abnormale verweering. Zou dit misschien toegeschreven kunnen worden aan de inwerking van 't Geulwater?

P. Schmitz vraagt of 't versteende stuk hout, dat de Voorzitter toonde, even homogeen is als vuursteen en of dit stuk werkelijk uit 't krijt afkomstig is. De Voorzitter antwoordt, dat 't geheel met vuursteen overeenkomt en ook even zwaar is. In tegenstelling met den heer **van Rummelen**, die meent, dat 't afkomstig is uit 't Akensche zand, zegt de Voorzitter, dat het naar zijn meening afkomstig is uit 't Gulpener krijt. Dit stuk ziet er heel anders uit, dan versteend hout afkomstig uit 't Akensche zand. De heer **Blankevoort** vraagt, of de Voorzitter de nieuwere literatuur heeft nagezocht omtrent 't kwartskrijt. De Voorzitter antwoordt, dat van Baren niet spreekt van kwartskrijt. De heer **van Rummelen** vraagt, of iemand ook een plaats weet, waar versteend hout in Limburg veel gevonden wordt. Een kapel te Holset (Vaals) is geheel gebouwd uit fossiel, versteend hout, zonder dat hij te weten kan komen vanwaar dit materiaal is gekomen.

De heer **Waage** verzoekt de leden hem te helpen bij zijn onderzoek of de vlagzalm (*Thymallus vulgaris*) voorkomt in de Limburgsche beken. In Schlegel en in Burgersdijk. (1873) staat vermeld, dat deze visch voorkomt in de Geul. 't Dier is ongeveer 30 c.M. lang (kan

tot 60 c.M. worden), heeft een kleine kop met een nauwe mondspleet. 't Hoofdkenmerk is wel de hooge rugvin. Aan de rugzijde is 't dier groenachtig, aan de zijkanten zilverachtig met kleine onregelmatig verstrooide zwarte vlekjes. De heer **Pagnier** meent, dat hij dit dier kent onder den naam Ombre chevalier. Deze vischsoort komt dan in de beken van de Ardennen voor en waarschijnlijk ook in eenige Zuid-Limburgsche beken.

De heer **Waage** deelt verder mede, dat in 't algemeen wordt aangenomen, dat de blaasworm van de ongewapende lintworm „uitloopt” in de maag van den mensch onder invloed van 't maagzuur. Echter is 't hem nimmer gelukt buiten 't lichaam door zuurinwerking een uitstulping van de blaasworm te bewerken. Echter bij toevoeging van gal op lichaamstemperatuur gebracht, kwam de kop in korten tijd naar buiten. Waar spreker later uitvoeriger hierop wil terugkomen, volstaat hij met deze mededeeling.

De heer **Blankevoort** heeft op een kaart van Z.-Limburg alle onderaardsche steengroeven genoteerd en laat deze kaart circuleeren met 't vriendelijk verzoek, om, wanneer de leden overdekte steengroeven kennen, die niet opgenomen zijn, hiervan aan hem mededeeling te doen. Tot heden noteerde de heer **Blankevoort** 78 onderaardsche groeven.

Br. Bernardus toont een blad van *Scolopendrium*, gevonden te Gulpen. De heer **Rijk** deelt mede, dat op 20 Jan. l.l. bij hem in den tuin een exemplaar van *Primula elatior* volop stond te bloeien.

Verder deelt de heer **Rijk** mede, dat hij in afgestorven stengels van *Sedum purpureum*, 1 c.M. groote nieuwe plantjes vond. Hij vraagt, of dit bekend is, en of dit meer voorkomt.

Naar aanleiding hiervan deelt de heer **Waage** het volgende mede:

Zooals bekend komt bij *Bryophyllum calycinum* het eigenaardig verschijnsel voor, dat in de insnijdingen van 't blad embryonaal knoppen worden aangelegd. Laten nu bladeren van de plant los, dan kunnen deze knoppen uitloopen tot nieuwe planten. Ook bij andere *Crassulaceae* komt iets dergelijks voor, o.a. bij *Sedum Stahliei*, een Mexicaansche plant. Wanneer van deze plant een blad afvalt, wat zeer licht kan gebeuren, daar de verbinding van 't blad met de stengel erg dun is, dan ontstaan aan dat blad nieuwe plantjes. Zoo kan deze plant zich dus op ongeslachtelijke manier vermeerderen. Bij *Sedum album* komt dit, hoewel niet algemeen, ook voor. We hebben hier dus te doen met wat men noemt een regeneratie-verschijnsel. Een overeenkomstig iets is dus de waarneming bij *Sedum purpureum*, hoewel 't mij van deze soort niet bekend was. 't Zou de moeite waard zijn om na te gaan, of de Hemelsleutel dit steeds doet, of uitsluitend onder bepaalde omstandigheden en zoo dit laatste waar mocht zijn, welke omstandig-

heden dan aanleiding geven tot 't vormen van adventiefplantjes.

De heer **Schmitz** deelt mede, dat Pater Dettmer klaar is met zijn gallen-collectie en deze omtrent Paschen aan 't Museum zal overhandigen.

Ten slotte krijgt de heer **van Rummelen** 't woord om aan de hand van een collectie lantaarnplaatjes de vergadering een indruk te geven van de Carboonflora, waarover de vorige keer gesproken werd.

De Voorzitter dankt spr. voor deze voordracht en sluit om ongeveer acht uur de vergadering.

VOORLOOPIG OVERZICHT DER OM VENLO GEVONDEN LEVERMOSSEN

door

Dr. A. J. M. Garjeanne.

Dit overzicht kan slechts voorloopig zijn, omdat excursies met de bedoeling een volledig overzicht der om Venlo groeiende soorten te verkrijgen, door mij niet gehouden zijn. Meestal was 't me om één of een paar speciale soorten te doen, maar bij 't inzamelen raakt men vanzelf ook in 't bezit van andere soorten.

„Om Venlo” beteekent: in een gebied met Venlo als middelpunt en een straal van hoogstens 15 K.M.

De gevonden planten zijn tot op de soort nauwkeurig gedetermineerd. Hoewel een groot aantal variëteiten en vormen nauwkeurig en goed herkenbaar beschreven zijn, worden toch de tegenwoordige hepaticologen gestraft voor de liefhebberij van een aantal auteurs, die, gedroogd materiaal beschrijvend, ieder afwijkend exemplaar een extra naam gaven en daardoor vormen, variëteiten, zelfs soorten schieden die of door een volledige reeks overgangen met anderen verbonden zijn of zelfs slechts een „toevallige” locale groeiplaats-variant zijn van andere, bekende soorten. Het is daardoor soms onmogelijk om uit de beschrijving te besluiten, welken vorm de auteur voor zich gehad heeft. En wie de moeite doet, om afwijkende vormen aan twee speciaal-systematici op te zenden, wordt soms verrast met twee verschillende namen voor dezelfde plant.

Het lijkt me daarom veilig toe, om in dit overzicht slechts de soortnaam der gevonden planten op te geven.

Zelfs dan komt men voor verschillende moeilijkheden te staan. De nomenclatuur is herhaaldelijk zeer verward. Sinds bijv. het oude, veel te groote en allerlei afwijkende soorten omvattende geslacht *Jungermannia* terecht in een aantal geslachten gesplitst werd, heerscht in de begrenzing van de nieuwe geslachten een tamelijke willekeur en wordt vaak de op zich zelt al niet eenvoudige determinatie bemoeilijkt door 't feit, dat één soort soms een heele reeks namen heeft of dat een geslacht, op grond van prioriteit, een ouden, volkomen

onbekenden naam heeft gekregen, die soms een goed bekenden naam vervangt. Wie herkent onder den naam „*Chomocarpon quadratus*” het algemeen bekende levermos *Preis-sia commutata*?

De studie, besteed aan 't opdiepen van zulke oude namen, is wellicht van historische waarde; ik kan niet inzien, dat ze van eenige beteekenis voor de biologie is. Er groeien nu eenmaal aan den stam van iedere wetenschap wonderlijke uitspruitsels, die er 't best maar afgesnoeid werden, maar die, helaas, door sommigen voor allerbelangrijkste takken gehouden worden.

Ik zal me bij de nomenclatuur houden aan de zeer verspreide groote levermosflora van Müller, („Die Lebermoose” in Rabenhorst's Kryptogamenflora) óók daar, waar ik het eigenlijk niet met hem eens ben.

De bij een aantal soorten gevoegde bijzonderheden kunnen doen zien, dat 't hier gaat om levende planten, die interessante bijzonderheden vertoonen en die ons kunnen helpen het probleem van het leven te frachten te benaderen en niet om dingen, die daar droog, dood en geëtiketteerd vóór ons liggen.

In de hier volgende naamlijst zijn „auteursnamen” weggelaten. Daar de namen overeenkomen met die in Müller, heeft 't citeeren van auteursnamen geenerlei beteekenis.

Gevonden werden de volgende soorten:

1. *Alicularia geoscyphus* (= *A. minor*);
2. *Alicularia scalaris*;
3. *Aneura multifida*;
4. *Aneura pinguis*;
5. *Blasia pusilla*;
6. *Blyttia Lyelli*;
7. *Calypogeia arguta*;
8. *Calypogeia fissa*;
9. *Calypogeia Trichomanis*;
10. *Cephalozia bicuspidata*;
11. *Cephalozia connivens*;
12. *Cephalozia Starkei*;
13. *Chiloscyphus pallescens*;
14. *Chiloscyphus polyanthus*;
15. *Diplophyllum albicans*;
16. *Diplophyllum obtusifolium*;
17. *Eucalyx hyalinus*;
18. *Fegatella conica*;
19. *Fossombronina pusilla*;
20. *Frullania dilatata*;
21. *Gymnocolea inflata*;
22. *Haplozia caespiticia*;
23. *Haplozia crenulata*;
24. *Lepidozia reptans*;
25. *Lepidozia setacea*;
26. *Leptoscyphus anomalus*;
27. *Lophocolea bidentata*;
28. *Lophocolea cuspidata*;
29. *Lophocolea heterophylla*;
30. *Lophocolea minor*;
31. *Lophozia barbata*;
32. *Lophozia bicrenata*;
33. *Lophozia excisa*;